GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 8282
קובץ: תשובות סופיות

ספרות עברית וכללית

שאלון 8282 (אקסטרניים)

הוראות לנבחן

מדינת ישראל
משרד החינוך
סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 8282
ספרות עברית וכללית
הוראות
א. משך הבחינה: שעה וחצי.
ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון: שירה (שירים מן המחצית השנייה של המאה ה־20 בנושא "החברה הישראלית – בין שבר לאיחוי")
פרק שני: דרמה (מחזה מודרני)
פרק שלישי: ספר קריאה
הפרק הראשון במבחן (שירה) הוא חובה (60 נקודות).
מן הפרקים השני והשלישי יש לבחור בפרק אחד ולענות על השאלות לפי ההוראות בו (40 נקודות).
ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת היצירות.
ד. הוראות מיוחדות:
(1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם להשיב עליה.
(2) אין להדגים באמצעות אותה יצירה בתשובות שונות.
(3) יש לשים לב לכתב, לכתיב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.
(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.
לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
בהצלחה!

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – שירה

שאלה 1

- עמדה: מסכימים ברובם. עליזה חיה לפי קווים שסימנו לה אחרים, והשיר אינו נותן לה קול משלה.
- אין לה קול ומודעות: השיר כולו בגוף שלישי, בלשון השכונה ("כֻּלָּם בַּשְּׁכוּנָה יוֹדְעִים", שורה 42; "בַּחוּרָה רְצִינִית", שורה 45). גם את מה שנלמד הדובר מכנה טבע: "זֶה הַטֶּבַע שֶׁלָּהּ" (שורה 17). והיא מכחישה את מה שגלוי: מכסה את החטטים ב"מֵיק אַפּ", ו"זְכֵיוֹתֶיהָ וְהַצְּלָחוֹתֶיהָ לֹא תְּלוּיוֹת בָּזֶה" (שורות 10–12).
- קווים מבית: האב "שָׂרַת בְּבֵית־סֵפֶר מַמְלַכְתִּי דָּתִי" (שורה 22), האח יעקב כדגם של הצלחה וכבוד (שורות 23–27), לשון המסורת ("בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם", שורה 48), השם הטוב (שורה 41).
- קווים מחוץ: "בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹעַד לַאֲנָשִׁים אֲחֵרִים" (שורה 3); העבודה נמדדת במספרים, "120 מִלִּים בְּדַקָּה" (שורה 28), "בְּ־7:30 בְּדִיּוּק" (שורה 30); מבט השכונה (שורה 40).
- גם העתיד סומן בעבורה: "יוֹם יָבוֹא [...] יָבוֹא בָּחוּר לָעֹנֶן" (שורות 46–49) – היא אינה פועלת אלא מחכה.
- הסתייגות אפשרית: יש בה כוח והחלטה (ההתפרצויות, שורה 15; היחס לאשר, שורות 34–37), אבל גם אלה משרתים את הקוד ("שֶׁיֵּדַע שֶׁהִיא רְצִינִית"). לכן העמדה נשארת: היא עומדת בקווים ואינה מגדירה את עצמה.

שאלה 2

- חוויות קשות: האם הבוכה ב"צְרִיחַ הַפַּח", "לַיְלָה בַּמַּעְבָּרָה [...] כְּמוֹ צֵל כָּבֵד", ו"מְמֻסְמֶרֶת נַפְשִׁי שֶׁלֹּא תִּפְרַח" (בית 1); זיכרון כ"קַקְטוּסִים מְעַקְּצִים" (בית 2); האם "יַלְדָּה יְתוֹמָה מֵאָב / וְאֵין לָהּ חוֹבֵק" (בית 5).
- חוויות של יופי והתלהבות: "הוֹ רֵיחַ נַרְקִיסִים מְשַׁכֵּר", ריצת ילד "עָמֹק בְּתוֹךְ בִּצַּת נַחַל קִישׁוֹן / וְזֵרִים בְּיָדָיו" (בית 3); "הָיִיתִי עֲשׂוּיָה מֶשִׁי טָהוֹר וּמַלְמָלָה" (בית 4); "עוֹד בָּךְ דְּקָלִים וַעֲסִיס הַתָּמָר" (בית 6).
- אופן השילוב: לא רק בתים קשים מול בתים יפים – השילוב נמצא בתוך הדימויים עצמם: "בִּצַּת" (ביצה, בוץ) לצד "הַמַּרְהִיב"; "לֹעַ" שבולע לצד "רִיצַת בֹּקֶר חֲלוּמָה"; "הַצַּבָּר" – פרי עם קוצים (בית 2); "בֵּין עֵיֵי חֳרָבוֹת שִׁמְחָתֵךְ / עוֹד בָּךְ דְּקָלִים" (בית 6).
- שני הדורות: הקושי שייך בעיקר לאם, וההתלהבות לבת ששורשיה נקלטים בנוף החדש; אבל הבת נושאת גם את כאב האם ("עַל הָעֵינַיִם שֶׁלִּי", בית 1).
- התרומה למשמעות: ההגירה אינה רק שבר ואינה רק הצלחה; השיר מסרב לתמונה חד־ממדית ומציג "בין שבר לאיחוי" בתוך משפחה אחת ובתוך זיכרון אחד. היופי אינו מבטל את הכאב, והכאב אינו מבטל את היופי.

שאלה 3

- "הגורל הנורא": ההגירה של ההורים עברה בירושה אל הבן ואינה נגמרת: "וַהֲגִירַת הוֹרַי לֹא נָרְגְּעָה בִּי" (שורות 1, 4, 18–19). הוא חי כמי שעדיין בדרך – "דְּמִי מַמְשִׁיךְ עֲדַיִן לְשַׁקְשֵׁק בְּדָפְנוֹתַי" (שורה 2), הבתים "דּוֹמִים לָאֲנִיּוֹת תָּמִיד" (שורה 21).
- מרכיבי הגורל: יתמות ובלי מקור ("יָתוֹם בְּלִי אֵם", שורה 14); עולם שחוקיו לא הוסברו לו ("כְּלָלֵי מִשְׂחָק / שֶׁלֹּא הִסְבִּירוּ לִי הֵיטֵב. חֻקֵּי כְּאֵב וְכֹבֶד", שורות 10–11); תלישות בזמן ("צָעִיר מִדַּי בִּשְׁבִיל לָמוּת, זָקֵן מִדַּי לַמִּשְׂחָקִים", שורה 15); עבר ריק ("בָּתַּי נְכוֹת / שֶׁל מַה שֶּׁלֹּא הָיָה", שורות 17–18); שתיקה (שורה 20).
- צורה: "גּוֹרָל נוֹרָא." הוא משפט בלי פועל, ואחריו עוד משפטים קטועים (שורות 7–8) – הגורל מוצג כשבר בלשון עצמה.
- תקווה? רק רגעים של הקלה: "וְנִרְגְּעוּ מְעַט. אִשָּׁה אֶחָת" (שורה 10), "לִבִּי, בְּקֹשִׁי יִשְׂתַּכֵּר / בְּלֶחֶם אַהֲבָתוֹ הַיּוֹמְיוֹמִית" (שורות 12–13). המילים "מְעַט", "בְּקֹשִׁי" מגבילות אותן, ו"הֶשֵּׂג וּנְסִיגָה" (שורה 8) מראה שכל התקדמות נסוגה.
- הסיום: "שֶׁלֹּא אַתְּיר" (שורה 23) – הוא עצמו לא יתיר את החבלים, וה"סוף" יבוא רק עם "מוֹתִי" (שורה 24). לכן אין תקווה להיחלץ בחיים; יש תקווה להקלה זמנית באהבה.

שאלה 4

- ההבדל: שני הצירופים מתארים את אותו קול, ציוץ הציפורים, בשתי פרשנויות. "צִיּוּצֵי הַמִּלְחָמָה" הוא פירושו של הדובר, שיודע; "סִימְפּוֹנְיוֹת מֻפְלָאוֹת" הוא פירושה של הסבתא, "עַלְמָה תַּמָּה" שחשבה "לִפְּי תֻּמָּהּ" (שורה 8).
- שדות לשון מנוגדים: מלחמה ותוקפנות ("תּוֹקָעוֹת מַקּוֹרֵיהֶן בַּפְּרִי הַלֹּא מוּגָן", שורה 5; "הַנּוֹרָאָה מִכֹּל", "שֶׁטַח הַמִּחְיָה", שורות 6–7) מול מוזיקה, חגיגה ופלא ("לִכְבוֹד הַשַּׁחַר הַבּוֹקֵעַ מֵחָדָשׁ", "אוּלַי אֲפִלּוּ לִכְבוֹדָהּ", שורות 10–11).
- סדר ההצגה: הדובר מציג קודם את האמת (שורות 5–7) ורק אחר כך את האשליה (שורות 8–11), ולכן הקורא קורא את ה"סימפוניות" כאירוניה.
- הרעיון המרכזי: המאבק על המקום היה קיים כבר בראשית ההתיישבות, ו"הַמִּלְחָמָה עַל שֶׁטַח הַמִּחְיָה" היא חוק של המקום; החלום התמים הביא את הסבתא "לְהִתְיַשֵּׁב פֹּה" (שורה 12) והסתיר ממנה את המאבק.
- הסיום: "וְאֶת הַשְּׁאָר אַתָּה יוֹדֵעַ, בְּוַדַּאי" (שורה 13) – הדור של ה"אתה" חי בתוצאות; ההבדל בין הצירופים הוא הפער בין המיתוס של ההתיישבות ובין המציאות.

שאלה 5

- השייכות המוצהרת: "אֲנִי יוֹדֵעַ אֶת מְקוֹמִי", "לֹא עוֹד זָר בְּעֵירִי", "לִוִּיתִי אֶת צָמִיחַת הַבָּתִּים", "עֵד הָיִיתִי לִמְתִיחַת כְּבִישִׁים" (בית 1); "קִיּוּמִי פֹּה שׁוּב אֵינֶנּוּ מֻתְנֶה", ברכות ברחוב (בית 2); "מְדַבֵּר בַּשָּׂפָה הַזֹּאת כְּאִלּוּ נוֹלַדְתִּי בָהּ" (בית 3).
- הזרות שמתחת: הניסוחים בשלילה ("לֹא עוֹד זָר", "שׁוּב אֵינֶנּוּ מֻתְנֶה") מזכירים את מה שהיה; "נִגְמַלְתִּי [...] מֵעֲבָרִי" – העבר כהתמכרות; "כְּאִלּוּ"; "יְדִידִים מְעַט"; "מִישֶׁהוּ פַּעַם יִתְרַגֵּז אוֹ יֶטְרַד" (בית 2).
- הצורה: החזרה על "תִּרְאֶה אוֹתִי אֲנִי יוֹדֵעַ אֶת מְקוֹמִי" – צורך בהכרה של "אתה"; כפל המשמעות של "לדעת את מקומו" – שייכות וגם צייתנות.
- בית 3: "אִם מִתְגַּבְּרִים / וְדוֹחִים אֶת הֶבֶל הַסַּכָּנָה" – השייכות היא מאבק מתמשך; "סוֹפוֹ לְהִתְפַּיֵּס עִם קִיּוּמוֹ" – השלמה ולא שייכות מלאה.
- התרומה למשמעות: המתח הופך את ההצהרה המרגיעה לשכנוע עצמי. השיר מראה שההשתלבות הושגה במחיר ויתור על העבר, ושהזרות לא נעלמה אלא הודחקה. הכותרת "נעילה" (תפילת הסיום של יום הכיפורים) מוסיפה תחושת סיום ושל שערים הננעלים: סגירת חשבון עם העבר, אבל גם נעילה שלו.

שאלה 6

- העבר: עולם מזרחי, עממי וחושני – "טַעַם עָרָק וְרֵיחַ זְעַפְרָן צוֹרֵב", ילד "אָבוּד בֵּין רַגְלַיִם שֶׁמְּשַׁחֵק סְנוֹקֶר / בְּקָפֶּה מַרְקוֹ / בְּלֹד" (בית 1).
- ההווה: עולם מערבי, מעודן ומלאכותי – "גְּלִידָה מִבְּדֹלַח", "מֵאוֹטוֹ שֶׁמַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹת שֶׁל צִפֳּרִים", "תֵּבוֹת נְגִינָה עַתִּיקוֹת" (בית 1); "נָשִׁים בְּטַעַם תּוּת־שָׂדֶה", "כְּרִיכוֹת שֶׁל שֶׁקְסְפִּיר", "חָתוּל סִיָּמִי", "סָלוֹן יָרֹק" (בית 2).
- תהליך הזהות: הזהות החדשה נלמדת ומעוצבת בידי אחרים – "אֲנִי לוֹמֵד" (פעמיים) עובר ל"מְלַמְּדוֹת אוֹתִי" (פעמיים); הדובר הופך ממי שפועל למי שמעוצב. "אֲנִי כְּבָר לֹא אוֹתוֹ הַיֶּלֶד" – הזהות מוגדרת בשלילת העבר.
- הזהות אינה שלמה: הפתיחה המתגוננת "מָה אַתֶּם רוֹצִים מִמֶּנִּי," והריח ה"צוֹרֵב" מראים שהעבר עדיין חי; ההווה בנוי מחפצים ומריחות של חפצים, לא מחוויה.
- המבנה: בית 1 עובר מעבר (שורות 1–6) להווה ("עַכְשָׁו חֲבֵרִים"); בית 2 נפתח ב"עַכְשָׁו" בשורה לבדה וכולו הווה; בית 3 הוא מילה אחת, "חֲבֵרִים.". העבר מצטמצם ונעלם מן השיר – כמו בתהליך – אבל השורות הקצרות המבודדות ("בְּלֹד.", "בָּעֶרֶב,", "חֲבֵרִים.") והסיום הבודד מבליטים בדידות ופיצול. הזהות שמתגבשת היא כפולה וקרועה.

פרק שני – דרמה (40 נקודות)

שאלה 7

- המחזה והיחסים: "מי מפחד מוירג'יניה וולף" (אדוארד אלבי) – ג'ורג' ומרתה.
- עמדה: נראה שאלה יחסים בין "חזקה" ל"חלש", אבל למעשה הם יחסים בין שני יריבים שקולים, שמחליפים ביניהם את העמדה לאורך הלילה.
- מערכה 1–2, מרתה נראית החזקה: בתו של נשיא הקולג', הזמינה אורחים בלי לשאול את ג'ורג', לועגת לו על כישלונו במחלקה להיסטוריה, מספרת לאורחים כיצד הפילה אותו במכה בקרב אגרוף לעיני אביה, ומפלרטטת בגלוי עם ניק.
- אבל גם לג'ורג' יש כוח: הלשון החדה והמשחקים שהוא מכריז עליהם; הרובה שיוצאת ממנו מטרייה; במשחק "לתפוס את האורחים" הוא חושף את סוד נישואי ניק והאני.
- מערכה 3, ג'ורג' משתלט: הוא "הורג" את הבן המדומה (המברק, תאונת הדרכים), ומרתה מוחה שאין לו זכות. זה הכוח הסופי – כוחו של מי שמחליט לסיים את המשחק.
- הסיום: אין מנצח. השניים נשארים לבד עם שחר, ומרתה מודה שהיא מפחדת – יחסים של שווים בחולשתם ובתלותם זה בזה.
- נימוק: היחסים משתנים כי הכוח במחזה הוא כוח של מילים ושל אשליה, ולא של מעמד; ולכן מי שמוותר על האשליה מקבל את הכוח.

שאלה 8

- המחזה: "חשיבותה של רצינות" (אוסקר ויילד).
- דיאלוג 1 (מערכה 1): ליידי ברקנל חוקרת את ג'ק אחרי שהציע נישואים לגוונדולן: האם הוא מעשן, מה הכנסתו, היכן ביתו, מה השקפתו, ולבסוף מי הוריו. כשמתברר שנמצא כתינוק בתיק יד בתחנת רכבת, היא פוסלת אותו ומציעה לו להשיג לעצמו קרובים, ולפחות הורה אחד.
- תפקידו: יוצר את המכשול המרכזי בעלילה (מוצאו של ג'ק); שותל את "תיק היד" שיפתור את העלילה במערכה 3; סאטירה על נישואים כעסקה של מעמד וכסף.
- דיאלוג 2 (מערכה 2): גוונדולן וססילי נפגשות בגן, מתיידדות בנימוס, ומגלות ששתיהן "מאורסות לארנסט וורתינג". הן מראות זו לזו את היומנים, ובזמן התה ממשיכות לריב בנימוס: ססילי שמה סוכר בתה של גוונדולן שביקשה בלי, ונותנת לה עוגה כשביקשה לחם וחמאה.
- תפקידו: שיא הסיבוך הקומי; סאטירה על נימוסים שמסתירים תוקפנות; בא אחריו הגילוי שאף אחד מן הגברים אינו "ארנסט", והנשים מתאחדות נגדם – וכך נפתח הדרך להתרה.
- יחד: שני הדיאלוגים בונים את הרעיון – חברה שבה מראית העין, השם והמעמד חשובים מן האמת.

פרק שלישי – ספר קריאה (40 נקודות)

שאלה 9

א.

- הספר והדמות: "המקרה המוזר של הכלב בשעת לילה" (מארק האדון) – כריסטופר בון, נער בן 15.
- מטרה 1: לגלות מי הרג את וולינגטון, הכלב של השכנה גברת שירס, ולכתוב על כך ספר. מכשולים: האב אוסר עליו לחקור; הקושי שלו לדבר עם זרים ולהבין אנשים. הצלחה: הוא מגלה את האמת, אבל היא מנפצת את עולמו – האב הרג את הכלב.
- מטרה 2: להגיע אל אמו בלונדון, אחרי שמצא את מכתביה המוסתרים וגילה שאינה מתה. מכשולים: פחד מהמונים, מרעש וממקומות זרים; שוטר בתחנה; הרכבת התחתית; הוא אף יורד אל המסילה כדי להציל את טובי, העכברוש שלו. הצלחה: הוא מגיע לדירת אמו.
- מטרה 3: לגשת לבחינת הבגרות במתמטיקה ולהצליח, כצעד אל חלומו להיות מדען. מכשולים: המשבר המשפחתי, ההגעה ללונדון והפחד שלא יוכל לגשת. הצלחה: הוא ניגש ומקבל ציון A.
- סיכום: הוא מגשים את מטרותיו, אבל ההצלחה מלמדת אותו שהאמת כואבת; בסוף הוא מאמין שהוא יכול לעשות הכול.

ב.

- ביקורת על המבוגרים הקרובים: האב משקר לכריסטופר שאמו מתה ומסתיר את מכתביה; האם עזבה (עם מר שירס); הסודות של המבוגרים, ולא כריסטופר, הם מקור הכאוס בחייו.
- ביקורת על חוסר הסובלנות לשונה: שוטר אוחז בו ליד גופת הכלב והוא מכה אותו ונלקח לתחנה; זרים ברחוב ובתחנה רואים בו מוזר. החברה שופטת את ההתנהגות ולא מנסה להבין את הסיבה.
- ביקורת על השקר כנורמה: כריסטופר אינו מסוגל לשקר, והמבוגרים משקרים בקלות ("לטובתו") – ניגוד שחושף את הצביעות שלהם.
- הניגוד – מי שכן מבינים: המורה שיבון, וגברת אלכסנדר, השכנה שמספרת לו את האמת; מכאן שהבעיה היא בחברה ולא בו.

שאלה 10

א.

- הספר: "החברה הגאונה" (אלנה פרנטה) – הידידות בין לנו (אלנה, המספרת) ולילה בשכונה עניה בנאפולי.
- חוויה 1, אהבה וחיבה: הידידות נולדת בילדות – לילה זורקת את בובתה של לנו למרתף של דון אקילה, לנו זורקת את בובתה של לילה, והן עולות יחד לדרוש אותן ממנו. לנו מעריצה את לילה, והחיבה מעורבת בתחרות ובקנאה: לילה ממשיכה ללמוד לבד גם אחרי שהופסקו לימודיה, ולנו לומדת כדי לא לפגר אחריה.
- חוויה 2, אופטימיות והתפקחות: לילה, שנאלצה לעזוב את בית הספר, מעצבת עם אחיה רינו נעליים בסדנה של אביה, ונישאת לסטפנו קרצ'י, בנו של דון אקילה, שקנה את הנעליים ונראה שונה מן האחים סולרה. בחתונה מרצ'לו סולרה מופיע נועל את הנעליים שעיצבה – וזו התפכחות: סטפנו עשה עסק עם הסולרה מאחורי גבה.
- הספר מסתיים ברגע ההתפכחות הזה, והוא משנה בדיעבד את משמעות האופטימיות של לילה ושל משפחתה.

ב.

- אהבה אינה טהורה: החיבה בין לנו ללילה מעורבת בהערצה, בקנאה ובתחרות – בני אדם אוהבים את מי שמשקף להם את עצמם, ומודדים את עצמם מולו.
- האדם מעוצב בידי סביבתו: גם מי שמוכשר ונועז כמו לילה אינו יכול להימלט לגמרי מן העוני, מן האלימות ומן הכוח של השכונה.
- האדם זקוק לתקווה ונוטה להאמין במה שהוא רוצה להאמין: לילה ראתה בסטפנו את מה שרצתה לראות; ההתפכחות היא חלק מן ההתבגרות.
- ובכל זאת – ההתפכחות אינה ייאוש: הכישרון, הלימודים והידידות נשארים, והם אלה שמאפשרים לדמויות להמשיך.

כל הבגרויות בספרות עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/literature